

До спеціалізованої вченої ради Д.26.007.05 у
Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук Тарасенка Олександра Сергійовича на дисертацію Мірковець Вікторії Іванівни на тему **«Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дисертаційного дослідження полягає у тому, що забезпечення права на свободу та особисту недоторканість як найважливіший принцип визначає основу кримінально-процесуальних правовідносин з метою недопущення порушення або свавільного обмеження згаданого та інших прав їх учасників, запобігання застосуванню необґрунтованого процесуального примусу, зокрема під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Примусовий характер зазначених заходів передбачає обмеження права на свободу та особисту недоторканість, а інтенсивність і межі такого обмеження залежать від обставин кримінального провадження, виду заходу, особи, щодо якої він застосовується, та інших чинників.

Як зазначає автор, саме під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження фіксується найбільша кількість порушень, пов'язаних з обмеженням права на свободу та особисту недоторканість. Тому особливої актуальності набувають питання забезпечення цього права, адже механізм його реалізації відображає загальний стан дотримання прав і свобод людини в державі та є одним з показників її розвитку.

Різні аспекти забезпечення права на свободу та особисту недоторканість, зокрема і під час застосування заходів забезпечення

кримінального провадження, досліджували В. І. Галаган, І. В. Гловюк, В. Я. Горбачевський, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, В. В. Зуєв, О. В. Капліна, В. М. Корнуков, О. І. Коровайко, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, Г. М. Мамка, В. І. Маринів, О. Р. Михайленко, В. В. Назаров, Л. Р. Наливайко, В. Т. Нор, В. С. Олійник, І. Л. Петрухін, М. А. Погорєцький, М. П. Рабінович, В. М. Савицький, О. В. Сачко, О. Ф. Скакун, Т. М. Слінько, К. В. Степаненко, М. С. Строгович, О. В. Таран, О. С. Тарасенко, О. Ю. Татаров, В. М. Тertiшник, І. А. Тітко, В. Г. Уваров, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, А. В. Шевчишен, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та ін.

Дисертант зауважує, що у роботах згаданих та інших науковців відповідна проблематика розглядалася у контексті власних завдань, що забезпечило її різнобічне дослідження як конституційної гарантії, як засади кримінального провадження, її місця в загальній системі прав людини та серед засад кримінального провадження, значення під час застосування запобіжних заходів та ін. Та пропонує науковий висновок, що наявні наукові напрацювання визначили методологічну основу дисертації та допомогли сформулювати її завдання з урахуванням проблем, які ще потребують наукового вирішення, а саме щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що передбачає необхідність дослідження поняття цього права, умов його обмеження під час застосування різних заходів забезпечення кримінального провадження, змісту прокурорського нагляду і судового контролю за відповідним напрямом.

Таким чином, у дисертації забезпечено спадкоємність наукового знання та визначено актуальні проблеми, які потребують розв'язання, що враховано під час побудови дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні зумовлений обґрунтованістю мети, об'єкту, предмету, завдань, методології дослідження.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменувань) на 23 сторінках і трьох додатків на 12 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінки, з них основного тексту – 187 сторінок.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження забезпечення права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження», який складається з трьох підрозділів, висвітлено стан наукових досліджень за відповідним напрямом, міжнародне і національне законодавство, визначено поняття, зміст права на свободу та особисту недоторканість, механізм його забезпечення при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

Зазначається, що забезпечення права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження не було предметом самостійного наукового дослідження, проте у наукових працях, які розкривають окремі аспекти цієї проблеми, певною мірою визначено методологічну основу для його здійснення.

Обґрунтовано, що потребують окремого наукового вивчення питання забезпечення права на свободу та особисту недоторканість під час застосування не тільки запобіжних заходів, а й інших заходів забезпечення кримінального провадження, дослідження міжнародного і національного законодавства, правових позицій Європейського суду з прав людини, розкриття змісту та умов правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканість, застосування процесуального примусу під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження та механізму нагляду і контролю.

Пропонується висновок, що правові гарантії права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження – це нормативне визначення та механізм реалізації цього права, вони закріплюють правовий статус осіб, щодо яких можуть бути застосовані заходи забезпечення кримінального провадження,

їхні права та обов'язки, встановлюють можливі випадки правомірного обмеження цього права. Тобто є засобами регламентації, охорони і захисту таких прав.

Обґрунтовано доцільність широкого тлумачення права на свободу та особисту недоторканість як засади кримінального провадження, що стосується і поширюється на всі випадки застосування примусу, зокрема пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, як одного з виявів примусу. При цьому правомірні випадки обмеження права на свободу та особисту недоторканість запропоновано тлумачити у вузькому сенсі, тобто у точній відповідності до нормативних приписів, які регулюють такі випадки у межах виконання завдань кримінального провадження.

У другому розділі «Правомірне обмеження права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження», який складається з трьох підрозділів, де розкрито умови і зміст обмеження права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження з різним ступенем інтенсивності й характером примусу.

Зазначено, що заходи забезпечення кримінального провадження відрізняються за характером і змістом примусу, його обсягом та умовами застосування, забезпечення права на свободу й особисту недоторканість не залежить від виду заходу забезпечення кримінального провадження та однаково поширюється на кожен з них. Таким чином, будь-який захід забезпечення кримінального провадження має застосовуватись із забезпеченням права на свободу та особисту недоторканість як сталої, незмінної умови. Вибір може бути здійснено лише щодо конкретного заходу забезпечення кримінального провадження, який тією чи іншою мірою це право обмежує.

У третьому розділі «Прокурорський нагляд і судовий контроль у механізмі забезпечення права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження», що

складається з двох підрозділів, у яких розкрито зміст контрольної та наглядової діяльності, їх співвідношення і порядок здійснення за відповідним напрямом.

Зазначено, що прокурорський нагляд являє дієву систему процесуальних засобів щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. До недоліків нормативної регламентації віднесено відсутність прямої вказівки на обов'язок прокурора щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканість і прав людини загалом у КПК України, а також відповідальності та наслідків невиконання або неналежного виконання таких обов'язків. Обґрунтовано, що обов'язок прокурора щодо забезпечення прав людини під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження та відповідальність за його невиконання або неналежне виконання має бути частиною його процесуального статусу.

Метою судового контролю щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження є: усунення порушень КПК України, що стосуються процедури застосування заходів забезпечення кримінального провадження; забезпечення свободи та особистої недоторканості особам, щодо яких застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження; відновлення права на свободу та особисту недоторканість у разі його порушення, неправомірного обмеження.

Про доцільність та важливість дисертації В.І. Мірковець свідчить також те, що робота ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Плану дій з реалізації стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р.), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015), Переліку перспективних напрямів

кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної правової статистики за 2017–2020 роки; матеріали слідчої, прокурорської та судової практики: клопотання, скарги, заяви, акти прокурорського реагування, ухвали слідчих суддів у зв'язку із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, зведені дані опитування 215 слідчих Національної поліції України, 74 прокурорів, 38 слідчих суддів з Київської, Житомирської, Вінницької, Херсонської, Сумської, Чернігівської областей, судові рішення з Єдиного реєстру судових рішень, рішення ЄСПЛ, матеріали правозахисних організацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що робота є одним із перших в Україні комплексним дослідженням проблем забезпечення права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку висновків, спрямованих на удосконалення нормативного регулювання, правове розуміння і тлумачення, а також практичну реалізацію засади забезпечення права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема: 1) визначено право на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження як гарантовану державою можливість учасника кримінального провадження, щодо якого застосовуються такі заходи, вільно, на власний розсуд обирати спосіб своєї поведінки у межах принципу «дозволено все, що не заборонено законом», а також свободу мисленнєвої організації та діяльності без неправомірного впливу суб'єктів, уповноважених застосувати заходи забезпечення кримінального провадження, що поширює сферу дії цієї засади на всі заходи забезпечення кримінального провадження, а не тільки на запобіжні заходи,

пов'язані з обмеженням свободи; 2) обґрунтовано, що правомірність обмеження права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження забезпечується дотриманням вимог: законність обмеження (зокрема, відповідність положень закону міжнародним стандартам) без зміни сутності права; наявність правової процедури, що передбачає спосіб дій уповноважених державних органів; правовий механізм реалізації цього права та гарантії його реалізації; 3) сформульовано теоретичну модель механізму забезпечення права на свободу та особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що являє сукупність правових засобів, які визначають зміст і впливають на кримінально-процесуальні відносини під час застосування таких заходів. Механізм забезпечення права на свободу та особисту недоторканість розкрито крізь призму його складових: реалізація, охорона, захист.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та використовуються у: *практичній діяльності* органів досудового розслідування Національної поліції України – у процесі застосування в практичній діяльності при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, а також під час проведення занять у системі службової підготовки (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 15 грудня 2020 р.); *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, семінарських, тестових завдань з навчальної дисципліни «Кримінальний процес» (акт Національної академії внутрішніх справ від 15 квітня 2020 р.).

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві

статті – у наукових періодичних виданнях інших держав з юридичного напрямку, чотири – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглому столі.

Оформлення дисертації. Дисертація В.І. Мірковець відповідає вимогам, які передбачені для такого виду наукових робіт. Робота написана державною мовою із дотриманням наукового стилю. Наукові положення, що сформульовані та запропоновані в дисертації характеризуються аргументованістю, послідовністю та завершеністю.

Отже, дисертаційне дослідження В.І. Мірковець виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними, емпіричними та іншими даними.

Анотеза дисертації відповідає її змісту і дає уявлення про її актуальність, теоретичне і практичне значення.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи. Водночас, потрібно звернути увагу на зауваження і пропозиції, які виникли під час ознайомлення з дисертаційним дослідженням.

1. У підрозділі 1.2. (с. 58) автор пропонує цікавий підхід, звертаючись до проблеми розуміння прав на свободу та особисту недоторканість самими громадянами – носіями такого права. Проте сформульовані висновки не знайшли відображення у висновках до розділу, загальних висновках анотези дисертації.

2. Доречним було б окреме дослідження зарубіжного досвіду нормативного регулювання та реалізації права на свободу та особисту недоторканість, проте в дисертації цьому питанню увага приділена тільки епізодично.

3. Зважаючи на те, що у дисертації і анотезі лише коротко окреслено власне бачення автора про зміст права на свободу та особисту

недоторканість, під час публічного захисту дисертанту доцільно додатково конкретизувати свою позицію в контексті предмета дослідження.

Наведені зауваження і побажання є особистою думкою опонента, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Мірковець Вікторії Іванівни на тему «Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження» є кваліфікаційною науковою працею, виконана здобувачем особисто, розв'язує важливе наукове завдання і є завершеною. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а його автор Мірковець Вікторія Іванівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**кандидат юридичних наук,
начальник відділу забезпечення якості освіти
управління професійної освіти та науки
Департаменту персоналу МВС**

Олександр ТАРАСЕНКО